

חֲלָבוֹת תְּפִלָּה סִימָן קִיט

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ז]

דְּרִינְקָא קְדָם שְׁאָמַר "בְּרוּךְ אַתָּה ה'".

(8) והוסיף העורך השלחן (ס"א) שיראה לסיים בקשתו במעין החתימה, שהרי לכתחילה צריך לסיים כל ברכה במעין החתימה קודם חתימת הברכה.

[משנ"ב ס"ק יא]

עֵינֵי לְקַמֵּן בְּסִימָן קַכּ, בְּמִשְׁנֵה בְּרוּךְהָקָטָן ז, מִה שֶׁנִּכְתַּב שְׁמִי.

(9) שכתב שם, שאף על פי שבסיום התפילה קודם יהיו לרצון הראשון אינו חמור יותר מבברכת 'שומע תפילה', ולכן יכול להוסיף שם תחנונים ואף להאריך בהם, וכמו שכתב להלן (ס"ק יב), אך לכתחילה נכון יותר לומר 'יהיו לרצון' קדים 'אלוקי נצור'.

[משנ"ב ס"ק יג]

פְּרוּשׁ שְׁדִלְג הַפְּרָכָה לְגַמְרִי(10).

(10) ומיד שנזכר באמצע התפילה שדילג ברכה שלמה, כתב התהלה לדוד (ס"ק קכד ס"ק ו) שאסור לו להמשיך להתפלל, שהרי אם ימשיך, שאר דברכות שיברך יהיו לבטלה.

אולם אם יודע להתפלל רק חלק מהברכות [כגון שאין לו עתה סידור ואינו יודע להתפלל בעל פה], כתב לקמן (ס"ק תקצג ס"ק ב) וביה"ל שם ס"א ד"ה (זו) שיאמר את אותן ברכות שיועד, שעל כל פנים יש בהן בקשת רחמים [ומקיים בהן מצות תפילה מן התורה], וגם יראה להסמיכה לאיזה ברכה, כגון לברכת 'אשר יצר', כדי שתהיה הברכה סמיכה לחברתה, והוסיף, שלפי המבואר בסי' קיט ודאי ישיד חובת תפילת שמונה עשרה לא יצא. ולכן כתב הגר"ח קניבסקי (אש"י ישראל פלי"ב דע' צא"י) שאם בתפילה שלא הריח באפשרותו להתפלל את כל התפילה, עליו להשלימה. וראה עוד מה שכתבנו לעיל (ס"ק קו ס"ק ד) ולקמן (ס"ק תקצג ס"ק ב).

ומי שמסופק אם דילג איזה ברכה, ראה מה שכתבנו לעיל (ס"ק קז ס"ק ב).

[ביה"ל ד"ה אם דלג]

כְּגוֹן שֶׁלֹא תִּתְקַח פְּדִינָה(11).

(11) ואם במקום 'רופא חולי עמו ישראל', אמר 'רופא כל בשר', הורה הגרש"ז אויערבך (אש"י ישראל פלי"ב דע' ק) שלא יצא, שאינה דומה ברכת 'רופא כל בשר' שהיא ברכה כללית, לברכת 'רופא חולי עמו ישראל' שתיקנו על חולי ישראל. והוסיף, שמי'אם יתוך כדי דיבור' תיקן ואמר כהוגן, יצא ידי חובה, שנחשב שהוסיף שבח בברכה.

ואם במקום 'גואל ישראל' סיים 'גאל ישראל', כתב הגר"ח קניבסקי (אש"י ישראל שם דע' קא) שיתכן שלא יצא ידי חובה, על פי המבואר בגמרא (פסחים ק"ז, ב): "אמר רבא קריאת שמע והלל גאל ישראל, דצלותא גואל ישראל, מאי טעמא דרחמי נינה", וכמו שביאר במשנ"ב לעיל (ס"ק סו ס"ק לג) ש'גאל ישראל' הכוונה לגאולת מצרים, והיא ברכת השבח, אבל 'גואל ישראל' היא בקשה על ההוה ועל העתיד.

ואם בברכת ההודאה במקום 'הטוב שמך' וכו' סיים 'המברך את עמו ישראל בשלום', כתב הרע"ת תורה (ס"ג) בשם הא"א (בוטשאטש) שייצא ידי חובה, משום שנחשב כסגנון אחד, וימשיך 'שים שלום'. והוסיף, שמי'אם בעבורא שאירע לו כן, סיים 'ברוך אתה רחמנא הטוב שמך' וכו', וגם בברכת שים שלום סיים בנוסח זה.

ואם במקום 'המברך את עמו ישראל בשלום', אמר 'המברך את עמו ישראל באהבה', הורה הגר"ח קניבסקי (קונטרס שאלות המציאות להגר"א דונר ח"ב עמ' לד) שלא יצא ידי חובה.

סִימָן קִיט

דִּין הַרוּצָה לְהוֹסִיף בְּבִרְכוֹת

[משנ"ב ס"ק א]

אִם צָרִיךְ לְפָרְנֶסָה(1) וכו', וְשֶׁלֹא יִחְסַר לְחֻמּוֹ(2).

(1) וגם כשמתפלל עבור חברו שצריך לזה, כתב הא"ר (ס"ק ב) שיכול לבקש בברכות האמצעיות. וראה במה שכתבנו לעיל (ס"ק קטז ס"ק ג) שגם על חולה שאינו מאנשי ביתו יכול לשאול בברכת 'רפאנו'.

וכשיש חולה בתוך ביתו, כתב בהדושי הר"ן (ע"ז ח, א) שאינו רשאי להמתין עד ברכת 'שומע תפילה', אלא שאם לא הזכיר בברכת 'רפאנו' מזכיר ב'שומע תפילה'.

(2) ואם מתפלל על העתיד ומטרתו להזכיר בקשות כדי לעורר את כוונת הלב, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' כא) שמותר, וכמו שמבואר בספר חסידים (סי' קנח) שבקשת צרכיו מעוררת את הכוונה.

[משנ"ב ס"ק ב]

אִין צָרִיךְ לְהִנָּקֵי שְׁמוֹ(3).

(3) ואם רוצה להזכיר את שמו בפניו, ראה מה שכתבנו לעיל (ס"ק קטז ס"ק ג) שלדעת החתם סופר טוב לחולה שלא יזכיר את שמו. ולדעה הפרי חדש אם רוצה יכול להזכיר את שמו.

[משנ"ב ס"ק ד]

טוֹב לְהַתְנוּדוֹת בְּ"שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה"(5) וכו', בְּסִימָן קַכּ כְּעִיף-קָטָן ח בְּשֵׁם הַחַיִּי-אָדָם(6).

(4) ולכן כתב לעיל (ס"ק קצו ס"ק טז) שבברכה זו יכול לשאול 'טל ומטר לברכה', כיון שמתקנת לשאול בה כל הבקשות.

(5) ובימים שבהם אין אומרים תחנון, כתב המקור חיים (ס"ד ד"ה כתב) שאין להתוודות ב'שמע קולנו', משום שחרטת עוונות מותר לומר בשבת כשאנו אומרים בלשון ידיו, ומשמע שבלשון ידיו אסור. ולומר בשבת 'אלוקי עד שלא נוצרתי' וכו', כתב במשנ"ב לקמן (ס"ק רפח ס"ק כב) שמותר.

(6) שכתב שם שנכון וראוי לכל אדם להתפלל על צרכיו ופרנסתו, ושלל תמוש התורה מפיו וזרעו וזרעו, ושיהיו כל יוצאי חלציו עובדי ה' באמת. ושלל ימצא ח"ו פסול בזרעו, וכל מה שיועד בליבו שצריך, וכשאנו יודע לשון הקודש יאמר בלשון אשכנז. וסיים שם, שטוב יותר לקבוע את התפילות האלו בסוף התפילה, כדי שאם יצטרך לענות ל'קדיש' או 'קדושה' יוכל לענות לאחר שיאמר 'יהיו לרצון'.

[שעה"צ ס"ק ב]

הָלֹא קָטָן בְּסִימָן קַכּ כְּעִיף-קָטָן ב(7).

(7) שם כתב, שאף שרשאי להוסיף בכל ברכה מעין הברכה ובברכת 'שומע תפילה' כל מה שרוצה, מ"מ היינו דוקא לבקש מה שצריך לפי שעה, אבל לא להוסיף על תקנת חכמים באופן קבוע נוסח אחר. אולם אף לדעת המשנ"ב שיכול להוסיף, הורה הגרש"ז אויערבך (ביצחק יקרא בהשלמות שבסופו לעמ' 289 ובהליכות שלמה תפלה פי"ח ארחות הלכה דע' 60) שמ"מ לא יתפלל בקביעות על חולה וכדו', מפני שכשאומר בכל השלש תפילות נעשה כעין נדר, וגם כשנעשה בקביעות אין תפילתו תחנינים, אלא יפסיק לזמן מה ואחר כך יתפלל שוב כפי הצורך. כמו כן התנגד הגרש"ז אויערבך להדפיס בכידורים את הנוסחאות לבקשה שאינן מטופס הברכה.

יום ג' י"א ניסן תשע"ו

קמה באר הגולה

הלכות תפלה סימן קיט

קיט דין הרוצה להוסיף בברכות, ובו ד' סעיפים:

א עבודה זרה ח'
וסיני' ב' פסוק ה'
ה' ב' שם
מפסקות הגמרא
ג סדרות שם
ד ברכות ל"ד

א "אם רצה להוסיף בכל (ב) ברכה מהאמצעיות מעין הברכה מוסיף. ביצד. (א) הנה לו חולה. מבקש עליו (ג) (ב) רחמים בברכת 'רפאנו'. הנה צריך פרנסה, מבקש עליה בברכת השנים. הגה וכן שהיא מוסיף (ג) יתחיל בברכה ואחר כך מוסיף, אבל לא יוסיף ואחר כך יתחיל בברכה (טור סי' תקס"ו). וב'שומע תפלה' יכול לשאל כל (ג) (א) [ג] (ד) צרכיו, שהיא כוללת כל הפקשות. ויחלוק רבנו יונה, קשמוסיף בברכה מעין אותה ברכה, אם מוסיף אותה (ה) בשביל כל ישראלי אומר אותה בלשון רבים (ו) ולא בלשון יחיד, ולא יוסיף אלא (ז) בסוף הברכה (ח) ולא באמצע; ואם שואל צרכיו ממש. כגון שיש לו חולה בתוך ביתו או שהוא צריך לפרנסה, יכול לשאל אפילו באמצע הברכה, והוא שישאל בלשון יחיד (ט) ולא בלשון רבים; ובברכת (ד) (י) 'שומע תפלה' וכן בסוף התפלה, בין (יא) קדם 'יהי לרצון' בין אחריו, יכול לשאל בין בלשון יחיד בין בלשון רבים, בין צרכיו ממש בין צרכי רבים: ב' ייש מי שאומר, שקשמוסיף (יב) בברכה לצורך יחיד (י) לא יאריך: ג' (יג) *דאם דלג או טעה בברכה אחת מהאמצעיות,

שערי השוכה

לחזור ולהתפלל בתורת נדבה אינו סכרה, דש' לומר, בעשרת ימי השוכה יש לרקק יומר לצאת אלכא דכ"ע כשא"כ בשאר ימות השנה, כיון דלדעת הרבה פוסקים בירכב נא סגי בכי. יען ערי"ח סימן תקכ"ב שנתב' וז"ל ואם רצה לחזור תמיד א"צ להוסיף בה דבר דחבר נש' בה חזש ככ"ל, ולזה הסכים בש"ע, ואמנם אם מספק פשוט דא"ח להפלה ואפילו בתורת נדבה א"ח, דאפילו דכ"ע מודה בזה וכו"ש בשמו שנתב' באלקסי דא"ח דאפילו לקצת יח"כ ולא אחריו טה' שהוא למד הוא מוכיר במיד' ולא קבוע רק לעשרת ימים כ"ל. וען בש"ע. בברכת תע, ען כנגיד ומצוה, וז"ל: תב' מהרה, ונראה שהוא ספני השם הידא מן חסד מאיב' בנפוח, ונש' בנדרים שאין מדלגים סבה מהרה ואומרים ונכבדו מהרה יסד כו' וכו' הוא, ובכרית ונלמדיש' אין להם רק שובר אויבים ומכניע דים עכ"כ העקלים הקדמונים שהוא ר"ח שם שדי ששם זה הוא המכניע. וז"ל כפרי"ח, ובכרית וליירושלים צ"ל וכסא דוד עכדף וכן למה ששואלים אחר מיתו צפית לישועה וכן כגון שאמא מן המקרים לישועה, ונתב' משה"ש עמ' ז"ל וגם אני מוכן לעשות לישועה ח' שיש' עמנו להצילנו ככמה פעמים רעים בכל יום ובכל יום וקצת תיפלת גדול כפ' פעמים לעשות בדרך דוד עכ"ל:

[2] רחמים. עכ"ל. וען פרי"ח מתי מזהר פרשת וישלח העילוי נא כו' דבתפלה כפי לפושי מלין בדקא נא, ען שם: [ג] צרכיו. עכ"ל. וען בש"ע בשם חסד אדור פנשת יחזקס מתבאר שאין לומר תפלה על מונות בתפלת המנחה ע"ש, וען שם שקרב שיאמר התפלה בהקננה כו' ועכ"פ בקול בוכים וקבל עליו שלא לעשות עוד כזה מדעו, ואם לאו אז מקטוננים

באור הלכה

מרש"י דברכות יש לרחות, דאפשר דסבר רש"י כרב עמרם המובא בטור סימן תכ"ב שפוסק דתלוי רק בעקר רגליו או כלשנא קמא שבגמרא: * אם דלג או טעה וכו', ענן טעות, נראה לי דנקלל בשני אפנים: א. שלא השלים את הברכה כדיון, כגון שלא חתמה כדיון⁽¹⁾, או שחסר איזה דבר שהוא עקר הברכה, כגון שלא אמר "של ומטר" בימות הגשמים או שחסר להזכיר ענן כדיון גליות בברכת "תקע בשופר" שעברה בגויה על זה, אף אם חתמה כראוי (וכדאיתא במגלה י"ז), וכהאי גוונא, וכמו שאם חסר "ויצר אור" בברכת "וצר אור, פסק המחבר לעיל בסימן נט סעיף א' ולא יצא ואף דכתב המגן אברהם בסימן קיד סעיף קטן ט: כגון שטעה בחרימון, אבל אם טעה באמצע אין בכך כלום, נראה לעניות דעתי דכונת המגן אברהם שם הוא שחסר איזה דבר שאינו מעקר ענן הברכה, אבל דבר שהוא מעקר הברכה כפתיחה וזמא, ומוכח כן משה דס"ס המגן אברהם שם דבמה מקוטנות חלוקות בגמ' התפלה, אלקא דמיו' בענן נשח

שלם מענן הברכה, כגון אם רוצה לבקש שיתן לו השם דעה, וקדים ויאמר "אתה חונן לאדם דעה", אבל לא תב' "אתה" לכו', וכהאי גוונא בכל הברכות: (ד' צרכיו). (3) טוב להתנדות ב'שומע תפלה'⁽⁵⁾, ויאמר: חטאתי צויתי פשעתי; ולשאל על מונותיו אפילו אם הוא עשיר; ואם יש לו עון מחדש, מזכירו בפרוש בתפלה הקודמת אצלו, (ג) ויאמר התפלה בהקננה ועל-פל-פנים בקול בוכים, ויקבל עליו שלא לעשות עוד כזה מדעו, ואם לאו אז מקטוננים עליו חס ושלום מלמעלה. וען במד' שכתבנו בסימן קכב סעיף קטן ח' בשם החז"י אדם⁽⁶⁾: (ה) בשביל כל ישראלי. והוא הדיו' (ד) בשביל רבים: (ו) ולא בלשון יחיד. כיון שהוא אומרה בשביל רבים: (ז) בסוף הברכה. ען בפרי"ח מ'ד' סימן קכב במשכבות וזה שמוצד לומר דדוקא קדם שאמר "ברוך אתה ה' ⁽⁸⁾", אבל לאחריו נראה דאסור (וען שם דאינו ברור לו דבר זה): (ח) ולא באמצע. שפשוטא צרכי רבים באמצע הברכה (ה) נראה כמ'ס' על המטבע שכתבו חכמים. במה דברים אמורים, ביחוד. (י) אבל בצבור מותרים, ולכן אומרים סליחות באמצע ברכת "סלח לנו" (י) וכן באמצע ברכה אמצעית של יום-הטעמים: (ט) ולא בלשון רבים. דאף שהתירוהו לשאל אפילו באמצע הברכה כיון שצריך לו לפי שעה, אם יאמרנה גס-כן בלשון רבים (כ) יהיה נראה כמ'ס' על המטבע שכתבו חכמים. וען בסימן תקסו סעיף ד, דטוב לזהר לכתחלה בכל זה בדברי הרב רבנו יונה: (י) 'שומע תפלה'. וב"ח כתב, דלחבר רבנו יונה, "שומע תפלה" דומה לשאר ברכות לענן זה, דבאמצע אסור לשאל בלשון רבים: (יא) קדם יהי וכו'. ע"י לקמן בסימן קכב, במשנה ברורה סעיף קטן ז, מה שנכתב שם⁽⁹⁾: ב' (יב) בברכה. אפילו (ט) בברכת "שומע תפלה", וכל-שכן בשאר ברכות; אבל לאחר תפלה, אפילו קדם "יהי לרצון" מטר להאריך בכל גויה. ובלקוטי מהר"ל איתא: ששחלה מהר"ל גורו העבור תענית ואמר סליחות; ומנהגם היה אז לומר סליחות באמצע ברכת "סלח לנו". משמע דצבור לצורך יחיד שרי אפילו באמצע ברכה: (י) יש לומר, שאני מהר"ל דרבים צריכים לתורתו, וברבים דפי: ג' (יג) אם דלג. פריש, (יא) שדלג הברכה לגמרי⁽¹⁰⁾

שער הציון

(6) מגן אברהם: (3) מגן אברהם, וכן העתיקו הרבה אחרונים, דלא כש"י בסימן קכב סעיף קטן ב'; (ג) שער השוכה: (ד) לבוש: (ה) תלמיד רבנו יונה: (י) בית יוסף ומגן אברהם: (י) אחרונים: (כ) תלמיד רבנו יונה: (ע) ט"ז וזה"ל: א' (י') מגן אברהם: (ב') מגן אברהם:

